

УДК 725.85

А. В. Соломатіна,
*кандидат архітектури, асистент кафедри ДАС та М,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

ЕВОЛЮЦІЯ ТИПІВ СПОРТИВНИХ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД, ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО- ТРЕНУВАЛЬНИХ БАЗ

Анотація: огляд історичного розвитку спортивних споруд від часу їх виникнення дав змогу виявити шість історичних типів спортивних комплексів та прослідкувати за процесом оновлення типології з плином часу. Визначено передумови виникнення та розвитку навчально-тренувальних баз.

Ключові слова: типологія, навчально-тренувальна база (НТБ).

Вступ. Передісторія фізичної культури бере початок з того періоду, коли вся фізична та розумова діяльність людини обмежувалась безпосереднім забезпеченням умов існування. У давнину, коли полювання та землеробство були головними формами людської діяльності в його боротьбі за існування, спорту у звичному розумінні цього слова не існувало. У подальшому спортивні заняття виникли як необхідність у підготовці воїнів (спартанці, ацтеки, майя, інки та ін.), за допомогою яких люди розвивали свою силу, витривалість та спритність. Одночасно виникали сучасні види спорту – біг, фехтування, бокс, метання спису, боротьба, кінний спорт тощо. У процесі розвитку культури люди все більше пізнавали цінність та необхідність фізичних вправ для зміцнення сили та фізичних навичок. Сьогодні фізична культура і спорт є невід'ємною частиною сучасного способу життя. Фізкультурно-спортивні послуги використовуються суспільством для різнобічного фізичного й духовного розвитку, зміцнення здоров'я, профілактики захворювань, формування здорового способу життя, продовження творчого довголіття, розумної й цікавої організації відпочинку.

Аналіз відомих досліджень у даній області. Історія розвитку і формування фізкультурно-спортивних комплексів виражена в роботах Л. В. Аристової, І. А. Ємельянової, А. Ю. Кістяковського, Б. А. Маханько, В. А. Машинського, М. М. Посохіна, Н. М. Резнікова, Г. В. Ясного.

Еволюція будівель та споруд, в тому числі для фізичного виховання і спорту, детально розглядається в роботі В. В. Куцевича [1]. Питання розвитку та типології фізкультурно-спортивних комплексів розкрито у дисертаційній роботі Зобової М. Г. «Принципы архитектурно-градостроительного

проектирования и модернизации физкультурно-спортивных комплексов (на примере городского округа Самара)» [3].

Постановка задачі. Дослідження етапів еволюції спортивних будівель та споруд, передумов виникнення та розвитку навчально-тренувальних баз.

При розгляді історії фізичної культури надзвичайно важливо підкреслити діалектику загального розвитку та розвитку так званих регіональних одиниць. З наукової точки зору в основі виникнення та розвитку спортивних, в тому числі Олімпійських, ігор лежать економічні, політичні, військові та культурні передумови, які формувались у Давній Греції в період розпаду родових стосунків і визрівання класового рабовласницького суспільства. За 1500 років до нашої ери гімнастика та інші види спорту були добре відомі в Греції і реалізовували чотири головні завдання античної гімнастики: гігієнічне, військове, естетичне та морально-психологічне. Є відомості не лише про різноманітність видів спорту в Давній Греції, але й про правила спортивних змагань, і це дає право стверджувати, що в сучасному спорті продовжують жити звичаї та традиції того часу. Особливо це стосується тих видів спорту, які входять у коло Олімпійських ігор, що потребують повної гармонії в розвитку фізичних і духовних сил людини.

З численних пам'яток будівельного мистецтва нам добре відомі античні спортивні комплекси, які представляли собою споруди з відкритою ареною або будівлі, призначені для фізичних вправ та догляду за тілом. Історія не зберегла точних відомостей про походження Олімпійських ігор. За античними літературними джерелами, на початку IX ст. до н.е. Дельфійський оракул доручив царю Іфіту з Еліди провести такі ігри. Олімпійські ігри проводилися на стадіонах. Слово «стадіон» походить від давньогрецького слова «стадій» – міра довжини. Спершу «стадіоном» називали бігову доріжку довжиною 192,27 м. Пізніше «стадіон» став назвою всього комплексу спортивних споруд, оскільки біг залишався найважливішим видом змагань.

В Олімпії серед споруд для тренувальних занять та змагань, окрім стадіону та іподрому, знаходились ще спеціальні будівлі для фізичного виховання «палестра» і «гімназіум», а також будинок, у якому жили учасники змагань, - «леонідайон», «еланодикейон» – місце проживання та навчання суддів Олімпійських ігор. Давній гімназій був призначений для тренувань атлетів у бігу та пентатлоні. На прикладі гімназії в Олімпії можна проаналізувати характерний склад приміщень для даного типу будівлі. Гімназій являв собою чотирикутну будівлю з центральним двором, оточеним колонадою. Тут розташовувались декілька кімнат для атлетів. Ще одна колонада з 60 колон простягалась вздовж двору. На підлозі було нанесено мітки, що позначали старт та фініш, тобто атлети тренувались на тій же дистанції, як і під час

Олімпійських ігор. Великий двір довжиною 220 м і шириною 100 м використовувався для тренувань у метанні списа та диску.

Палестра в Олімпії була збудована у III ст. до н.е. і використовувалась для тренувань у боротьбі та стрибках. Палестру орієнтовано точно по сторонах світу, і вона була абсолютно симетрична. З усіх сторін знаходилися кімнати, що відкривалися в бік двору через портики. У центрі розміщався двір, оточений доричною колонадою (72 колони). Двір було засипано піском, на якому тренувались атлети. Навколо двору знаходилися кімнати різних розмірів, переважно з іонічними портиками. У цих кімнатах атлети натирались олією (елеотезій) або пилом (коністерій), перевдягались та милися. У деяких кімнатах знаходилися кам'яні лави, які використовувались ораторами та філософами для навчання та спілкування. Вхід до будівлі знаходився з південної сторони через два проходи з коринфськими колонами в антах, це надавало структурі симетричності. Проходи відкривались у вестибюлі з лавами по сторонам, які вели у передпокої, що виходили у бік південного портику. Між двома передпокоями знаходився довгий та вузький зал з лавами та іонічними колонами. Цю кімнату було названо аподітерій – кімната для перевдягання. Вона мала знаходитись близько до входу, в ній мало бути місце для зустрічей атлетів та їх друзів. Навпроти аподітерію, вздовж північної сторони, знаходився ефебій, або клубна кімната. Це була велика зала, ширша, однак коротша за аподітерій. У північній стороні палестри знаходилися глибокі кімнати, що забезпечували захист від сонця. У північно-східному куті будівлі знаходилась купальня.

Леонідайон був розташований у південно-західній частині давнього міста, був великим та пишним готелем відомих гостей Олімпійських ігор. Він був збудований приблизно у 330 р. до н.е. і був двічі перебудований у римські часи. Велика, практично квадратна у плані будівля складалась із центрального двору (14x10 м), оточеного перистилем з 44 колон, у який виходили кімнати з усіх чотирьох сторін. Західна сторона була ширше (14 м) ніж інші (10 м), у ній розташовувались більші кімнати. Ззовні будинку розташовувалась безперервна колонада із 138 іонічних колон.

Еланодикейон, збудований у V ст. до н.е., був резиденцією еланодиків – суддів Олімпійських ігор. Під час перебування у ньому, що тривало 10 місяців перед іграми, судді навчалися правилам та нормам Олімпійських ігор.

У давніх філософів, зокрема Платона, можна знайти відомості про вихід на перший план в системі рухливих вправ в кінці класичної епохи ігор з м'ячем. При навчальних закладах (палестрах, гімназіумах) з'явилась постійна посада майстра гри з м'ячем, що, ймовірно, послугувало основою сучасних численних ігор з м'ячем. Багатовіковий занепад фізичної культури і спорту, який

розпочався за часів панування Риму та продовжився у Середньовіччі шляхом релігійних заборон (християнство, іслам, буддизм), більш ніж на тисячоліття загальмував розвиток спорту. Тільки починаючи з XVIII століття ідеї, пов'язані з фізичним вихованням, почали перевтілюватися в системи спортивного виховання. У середині XIX ст. в Англії був закладений початок сучасного футболу. До 1863 року сформувалось два різновиди гри: футбол та регбі. Засновані в 1895 році спортивні спілки дали новий поштовх подальшому підйому спорту і є тією базою, на якій фізична культура досягла свого сучасного розвитку. У 1904 році засновано Міжнародний футбольний союз – Federation Internationale de Football Association (F.I.F.A.). У Росію футбол був завезений на початку XX ст., але до Жовтневої революції мав незначне розповсюдження. 26 липня (за старим стилем 14 липня) 1894 року – офіційна дата зародження футболу в Україні. У Львові перша футбольна команда України «Сокіл» Львів провела першу офіційну гру з командою з польського міста Краків-«Сокіл». У 1905 році у Львові було проведено перший чемпіонат з футболу, у якому взяли участь 30 команд.

Можна виділити три основні етапи розвитку історії футболу в світі: 1 етап – виникнення ігор з м'ячем (1900 р. до н.е. – 1 ст. н.е.); 2 етап – формування футболу як спортивної гри (середина XIX ст. – кінець XIX ст.); 3 етап – створення футбольних структур (поч. XX ст. – середина XX ст.).

В історії футболу України також можна виділити три основні етапи розвитку: 1 етап – зародження футболу в Україні (кінець 70-х р.р. XIX ст. – кінець XIX ст.); 2 етап – створення організаційної структури (кінець XIX ст. – кінець XX ст.); 3 етап – організаційна структура за часів незалежності України (1991 р. – по сьогодні).

Отже, від ігрових фізичних вправ античного світу до сучасних планомірних занять спортом вели довгі та різноманітні шляхи. Виникали все нові й нові види спорту, і для них створювались відповідні будівлі та споруди. Сучасне різноманіття спортивних споруд - результат довгого еволюційного розвитку. Можна зауважити, що від античної епохи й до наших днів спортивні споруди завжди відповідали певним видам спорту. Так було в античному світі, коли основними типами спортивних споруд були стадіони, іподроми, арени й терми, так це має місце й сьогодні, коли спорт (починаючи з позаминулого століття) набирає все більш масовий характер. Такі величні спортивні будівлі й споруди, як в античному світі, у наступні півтори тисячі років не створювались, так як ті види спорту, що тоді існували, не мали в них потреби.

Проведений аналіз історичного розвитку спортивних споруд від часу їх виникнення дав змогу виявити шість історичних типів спортивних об'єктів та прослідкувати за процесом оновлення типології з плином часу: давньогрецькі

стадіони слугували прообразом відкритих спортивних полів; архітектура грецьких театрів стала основою сучасної архітектури стадіонів; римські кінні треки стали прототипом сучасних автодромів, іподромів, гоночних трас і треків; римські амфітеатри послугували основою для манежів та кортів; архітектурна організація римських терм знайшла відображення в облаштуванні сучасних басейнів; давньогрецькі гімназіуми навчального призначення, палестри, леонідайони та еланодикейони поєднали свої функції в сучасних навчально-тренувальних базах. Характерним є те, що всі ці спортивні споруди, різні за масштабами та направленістю, з часу їх виникнення доповнювались будівлями та спорудами навчально-тренувального призначення, які також еволюціонували від простих відкритих майданчиків до сучасних навчально-тренувальних баз з розвиненою інфраструктурою.

Виникненню та розвитку навчально-тренувальних баз футбольного призначення сприяли такі основні передумови (рис. 1): економічні, соціальні, політичні, спортивні та культурно-ментальні. До економічних належать: концентрація капіталу в окремих людей, компаній, бізнес-груп і т.п.; створення професійних футбольних клубів. До соціальних передумов відноситься: зростання популярності футболу серед населення; розвиток соціальної інфраструктури; розширення інформаційного простору, поява телебачення та Інтернету. До політичних передумов належить: престиж країн на міжнародній арені від перемог в спортивних змаганнях; тісне співробітництво між країнами світу; міжнародна інтеграція спортсменів та тренерів. До спортивних належать: розвиток фізичної культури та спорту; наявність конкурентного спортивного середовища (між окремими країнами, містами, регіонами); необхідність професійної підготовки спортсменів. До культурно-ментальних передумов відноситься інтеграція різних національних культур та необхідність міжконфесійного, міжрасового та міжнаціонального спілкування.

Висновок. Визначено основні типи спортивних споруд та прослідковано їх еволюцію з плином часу. Виявлено прототип навчально-тренувальної бази. На основі аналізу літературних джерел та історичного розвитку спортивних споруд виявлено передумови виникнення навчально-тренувальних баз футбольного призначення: економічні, соціальні, політичні, спортивні та культурно-ментальні.

Передумови виникнення навчально-тренувальних баз				
Економічні	Соціальні	Політичні	Спортивні	Культурні та ментальні
	зростання популярності футболу серед населення	престиж країни на міжнародній арені від перемог у спортивних змаганнях	розвиток фізичної культури та спорту	
концентрація капіталу в окремих людей, компаній та бізнес-груп	розвиток соціальної інфраструктури	тісне співробітництво між країнами Світу	наявність конкурентного спортивного середовища	інтеграція різних національних культур
створення професійних футбольних клубів	розширення інформаційного простору, поява телебачення та інтернету	міжнародна інтеграція спортсменів та тренерів	необхідність професійної підготовки спортсменів	необхідність міжконфесійного та міжрасового порозуміння

Рис. 1. Передумови виникнення та розвитку навчально-тренувальних баз ФК.

Література

1. Куцевич В.В. Реформування архітектурно-методологічної бази проектування об'єктів соціокультурного призначення в сучасних умовах України: дис. ...докт.архіт.: 18.00.02 / В.В. Куцевич. – К., 2004. – 429 с.
2. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта [перевод с венгерского] / под общ. ред. В.В. Столбова. – М.: Радуга, 1982. – 398 с.
3. Зобова М.Г. Основные причины возникновения современных типов физкультурно-спортивных комплексов (ФСК) / М.Г. Зобова // Актуальные проблемы в строительстве и архитектуре. Образование. Наука. Практика: материалы 65-й Всероссийской научно-технической конференции по итогам НИР СГАСУ за 2007 год: тезисы докладов. – Самара, 2008. – С. 209 – 210.
4. Столбов В.В. История физической культуры и спорта. – М.: Физкультура и спорт, 1975. – с.19-21.

Аннотация

Осмотр исторического развития спортивных сооружений со времён их возникновения дал возможность выявить шесть исторических типов спортивных комплексов и проследить за процессом обновления типологии. Определены предпосылки возникновения и развития учебно-тренировочных баз. Ключевые слова: типология, учебно-тренировочная база (УТБ).

Annotation

Examination of the historical development of sports facilities from the time of their occurrence made it possible to identify six types of historical sports complexes and to monitor the process for updating the typology. The preconditions of occurrence and development of training bases. Keywords: typology, study and training bases (STB).